

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗЛАЗИ ДВА ПУТ СВАКОГ МЕСЕЦА У СВЕСКАМА ОД 3 И
ВИШЕ ТАБАКА. ЦЕНА ЈЕ: ЗА СРБИЈУ 12 ДИНАРА, А ЗА ЦРНУ
ГОРУ, БУГАРСКУ, БОСНУ, ХЕРЦЕГОВИНУ, АУСТРО-УГАРСКУ,
РУМУНИЈУ И ТУРСКУ 15 ДИНАРА НА ГОДИНУ.

ПРЕПЛАТА СЕ ПЛАЋЕ
УПРАВИ
КР.-СРП. ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ,
А РУКОПИСИ УРЕДНИШТВУ.

XII СВЕСКА

У БЕОГРАДУ 30. ЈУНА 1885.

ГОДИНА VI

Разрешења од дужности наставника средњих школа

АКТОМ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

разрешен је :

У ЛЕСКОВАЧКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ

г. *Лука Дожудић*, вероучитељ, 8. Јуна ове године.

Разрешења од дужности наставника основних школа

АКТОМ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Разрешени су :

У ПИРОТСКОМ ОКРУГУ

г. *Јоца Мирковић*, привремени учитељ основне школе рсавачке, 15. Јуна ове године по молби.

У ТУПИЈСКОМ ОКРУГУ

г. *Василије Бандовић*, учитељ школе дубничке, 12. Јуна ове године, по одлуци Главног Просветног Савета.

Умрли :

Драгутин Кузмановић, учитељ школе са-лаковачке у пожаревачком округу, преминуо је 2. Јуна ове године после дужег боловања.

Станисава Хаџићева, учитељица школе горњомилановачке, преминула је 4. Јуна ове године.

КАРАКТЕРНЕ СЛИКЕ ИЗ ОПШТЕ ИСТОРИЈЕ

(ПО А. В. ГРУВЕ-У)

(Наставак)

7. Глигоријева смрт.

Рудолфова смрт беше за Хенриха велика срећа. Многи његови непријатељи изгубили су храброст, а неки су држали

Рудолфову смрт за казну божју. Тако је Хенрихова партија расла сваког дана и на скоро је опет постала тако јака да је могао у брзо са војском у Италију поћи.

Он објави да је папа Глигорије, који га је опет анатемисао, збачен и заповеди да се за папу изабере један архиепископ. Он одмах продре у Рим, столицу свог смртног непријатеља, и опколи варош. Али Глигорије и у својој невољи не изгуби храброст, него бацаше непрестано анатему на Хенриха, али све узалуд. У трећој години опсаде, освоји он Рим и папа побеже у тврдињу Енгелсбург. Хенрих понуди папу да се помире, ако он пристане да га крунише. Али Глигорије му овако одговори: „Никад ни до века! Било би злочинство крунисати и посветити једнога проклетника! Волим и смрт претрпети него таку неправду учинити!“ Тада заповеди Хенрих да Климентија III изабере свечано за папу и из његових руку прими круну царску. За тим опколи папу Глигорија у Енгелсбургу тако, да му није могао лако измаћи. Па ипак њега одатле ослободи нормански херцег Роберт Гискард и Глигорије побеже у Доњу Италију у *Салерно*. Тамо се разболе, но и болестан остаде веран своме делу. На самртној постели скиде анатему са свију, које је анатемисао, осем краља Хенриха и папе Климентија III. Сви епископи, који су се око њега јскупили, саветовали су га, да та два човека не разреши анатеме докле се не покоре цркви. Умирући изговорио је из најдубљег убеђења ове речи: „Љубио сам правичност, а мрзио безбожност, за то умирем овде у прогонству.“ Тако оде са земље овај дрски изванредни дух 25. Маја 1085. године. Али његово дело, хијерархија или владавина цркве, надживело га је.

8. Хенрихова смрт

Смрћу Глигорија VII изгубио је Хенрих свога главног непријатеља. Изгледало је као да настају за њега срећна и мирна времена после тако жестоке борбе. Истина немачки кнежеви били су опет изабрали новог краља (графа Хермана Луксембур-

шког). Али он не беше дорастао за цара, јер се он врло мудро понашао, по што је видео колико је несреће у борби претрпео народ. Херман није имао никакве моћи и народ га називаше „*белолуки краљ*“, јер је у Ајслебену, месту његовог избора ова биљка често расла. С тога он збаци круну и одрече се краљевства. Кад још умре главни вођа Саксонаца (Ото), онда се и они умирише.

Па ипак Хенрих је морао свршити бурно свој живот као што га је и започео. Противу њега устадоше у његовој сопственој фамилији. Прво је против њега устао његов најстарији син Конрад и круниса се за талијанског краља. Али он умре (1101), као што неки мисле, што је свога оца увредио. Али папним присталицама испале сад за руком да против њега побуне његовог другог сина (Хенриха) и папа Урбан II присталица Глигоријев, обнови анатему. Тада његов млади син Хенрих са притвореном побожношћу објави, да он нити сме нити може бити заједно са оцем, на кога је бачено црквено проклетство. Са таквим претварањем задоби он све црквене поглаваре и направи голему партију. Тада позва он сабор у Мајинц, који га изабра за краља, а оца му збаци. Забринути старац скупи оно пријатеља што му је остало, и са њима хтеде ићи у Мајинц, да свога не-савеснога сина силом натера на послушност. Млади краљ побоја се да долазак Хенрихов не збуни сакупљене кнежеве и не одведе их на друге мисли, те с тога намисли да учини још једно срамније лукавство. Он отпутова пред свога оца, паде му плачући пред ноге и замоли га за опроштење. Уз то се закле, да он добро мисли о своме оцу, тако, да је он у будуће готов да свој живот за њега положи. Тако је овај претварало умео свога оца дотле довести, да је он отпустио сву своју војску, као да је свака борба прекинута. Радостан што му

је превара добро за руком изашла, млади Хенрих пожури се натраг у Мајинц сакупљеним кнежевима да с њима даље преговара. Међу тим отац му са свим безбрижно уђе у један замак. Али овде у замку завера изађе на видик. Њега ухватише, бацише у тамницу, а пратиоце му растераше. Сад онаки син посла оцу два архијепископа и једног епископа. Они нападеше на апсеника и рекоше му: „Дај нам круну, претен и царски огртач, да га ми предамо твоме сину.“ И кад се отац томе успротиви, онда му они скидоше круну с главе, свукоше му царски огртач и одузеше све знаке царског достојанства. Тада Хенрих пун бола узвикну: „Ја патим за грехе своје младости, како још ни један владалац није патио.“ Али епископи однеше украсе у Мајинц на сабор и предадоше их властољубивом сину царевом.

Неко време лежао је Хенрих у затвору у Ингелхајму, али му испале за руком да побегне у Литик епископу, који му беше пријатељ. Ту искупи војску и посла је против свога непослушног сина. Али ту се прекиде његов живот (1106), који је био један низ невоља и јада за њега. Па ни у гробу није имао мира, јер га је и тамо гонила папска анатема. Епископ литички саранио га је свечано у цркви, али анатемисани није смео заузети освећену земљу. По папиној заповести морало се мртво царско тело ископати и пренети на једно острво. Само један једини калуђер имао је учешћа према мртвоме старцу и молио се Богу за њега. На послетку заповеди млади краљ да се очево тело пренесе у Шпајер. Ту је тек 1111 године сарањено у цркви, пошто је папа скинуо анатему.

ВЕЛИКИ ХОХЕНШТАУФЕНИ

1. Фридрих I. или Барбароса. (1152—1190)

1.

У сред швапске земље, у данашњој краљевини Виртембергу, диже се високи *Штауфен*, један купаст брег. На врху тога брега био је некад замак швапских херцега и царева. Сад је мали део трулог зида цео остатак овог пређашњег тако сјајног стана и показује жалосну слику од ништавила свију људских величина и земаљских лепота. Овде је пре осам стотина година једна благородна породица дала немачком народу шест царева.

Смрћу Хенриха V изумрла је краљевска породица франачка. За тим су бирани цареви, и једном при избору већина кнежева гласала је за Конрада, херцега са хохенштауфена. Због овог избора јако се расрдио баварски херцег Хенрих, који се надао да ће њега изабрати за краља. С тога му одузеше његове земље. Али Хенрих је био човек, који није хтео без мача испустити своје земље. Он оружјем прогна царског намесника из Саксонске. Он се спремаше да оружаном руком поврати и Баварску, али у томе спремању снађе га смрт. По себи је оставио сина од десет година, који је због своје храбрости прозват *Хенрих Лав*. Он није био крив за очеве погрешке и с тога му је требало повратити оба херцегства. Конрад му поврати само Саксонску. Стриц младога принца, Велф, заузео се за њега и отпоче рат. Битка је била код Ваинсберга (1140. године). У овој битци био је општи узвик Бавараца: „Овде Велф“, а лозинка Хохенштауфена: „Овде су Веблингени.“ Отуда су постале две партије Велфи и Веблингени, или како Талијани кажу Гвелфи и Гибелини. И ове две партије бориле су се између себе читава столећа. У битци код Ваинсберга Велфи су били побеђени.

Конрад III завршио је своју ваљану владавину године 1152 и исте године изабрали су немачки кнежеви за немачког цара његовог синовца херцега Фридриха Швапског. Фридрих први имао је изванредна својства духа и тела, која су га чинила достојним да буде светски поглавар целог хришћанства. Нови цар био је леп и душом и телом. Висок узраст, јаки удови тела, узвишено чело, ватрене очи и његове пријатне црте лица, уливале су сваком љубав и чуђење, који му се приближио. Његова жута коса на глави, преливала се у бради у црвено, те отуда су Талијани прозвали Фридриха I. *Барбароса*, то јест риђобради. Немци су се на њега јако уздали. Они су се надали да ће он прекинути борбе, које су тако дуго трајале међу Велфима и Хохенштауфенима. И доиста он је одмах учинио много да се те борбе прекину. Он поврати саксонском херцегу Хенриху Кафу и херцегство Баварску, које му је неправдом одузето било. Тиме је он задобио младога јунака за друга у својим првим ратовима. Овај Хенрих основао је варош Минхен.

Чим се распрострла вест о Фридриховом доласку на царски престо, одмах су готово сви европски владоци похитали да му укажу своју пажњу и поштовање. Из свију предела стигше посланици у Мерзебург да новом цару пожеле среће. Дански краљ дође лично да своју земљу потчини немачком цару, да од њега прими круну и да се као вазал немачког царства закуне на верност. Овако је срећан био почетак владе Фридриха I. али је он ипак често морао ратовати ради одржања мира у неким крајевима.

2.

Цар је најпре обратио своју пажњу на Италију. За време великих немира у Немачкој, који су сву радљивост његових

предходника одузимали, био је овде углед царски готово са свим уништен. Огњиште праве буне била је Ломбардија. Њихове слободне уредбе учиниле су да у многим варошима јако процвета трговина и индустрија. Ђенова, Лука, Пиза, Милано, Павија, Венеција, Флоренција и многе друге биле су се јако обогатиле и осилиле. Оне су из средине својих грађана бирале себи власти и за то нити су питале цара као врховног господара нити пак царског намесника. Оне су утврђивале своје градове и наоружавале своје грађане, а тиме су се спремале да се силом бране да их когод не потчини. Оне направиле међу собом савез, који их направи тако силним, да су се надале да могу пркосити и самом немачком цару. Најдрскији беше силни Милано, који је своју моћ на то употребљавао, да суседне вароши потчини својој власти. Сваки грађанин вежбао се у оружју, да као слободан човек може бранити своје домаће огњиште од непријатеља.

Грађани неких вароши жалили су се Фридриху на непрекидна и тешка насиља, која су од Миланаца сносити морали. Фридрих похита да помогне притиснутима и посла једнога посланика у Милано. Али царско писмо, у коме је грађанима пребацивано за незаконито владање, било је поцепано и у блато бачено, а царски посланик, који је писмо донео, изгрђен. Само лукавством могао је он побећи од злостављања простог света. Таква повреда народног права није могла остати некажњена. Фридрих се реши, да непокорне продржљивце казни.

У Аугсбургу била је искомпљена војска, која ће са царем ићи у Италију да му тамо извојује право признања и поштовања. Године 1154 пред једном снажном војском пређе Фридрих тиролске Алпе, спусти се у долину Вероне и дође на По,

где је једном Ханибал држао смотру над војском. Ту прегледа војску и позва један сабор. Са свих страна стизали су посланици ломбардијских вароши, и старали су се да богатим поклонима цару задобију његову милост. Само богати Миланци спремили су своје посланике са једном великом сумом новаца да га тиме задобију да потврди њихово право господарства над неким варошима. Са презрењем одбио је Фридрих ту понуду и саслушао тужбе посланика оних вароши против Миланаца.

Све вароши Ломбардије поделиле су се тада у две силне партије. На челу једне партије био је Милано а друге Павија. Фридрих пристаде уз Павију и пође тамо да се крунише за краља Ломбардије. Уз пут разруши он више миланских тврђава, а варош Асти опљачкаше његови војници. По том опколи он *Торгоњу*, једну варош која је са Миланцима у савезу била. После упорне борбе грађана, ова варош била је освојена и разрушена. Грађани су једва добили дозволу да од свога имања могу са собом узети толико, колико на раменима могу понети. Пламен њихових опљачканих кућа осветљавао им је пут, кад су у Милано путовали. По што је Фридрих примио круну краљевску у престоници старог лонгобардијског царства, крену се он у Рим. Овде је била велика неслога међу папом и народом. Један вредан човек (Арнолд Бресције) беше направио план да обнови стару римску републику, и за ову мисао беше створио доста велику партију. У ово ново друштво за слободу беше ушао и сам папа Адријан. Да би себе избавио он побеже у немачки логор. Али тамо не беше добро примљен, јер Фридрих му не хте помоћи да се с коња скине. У томе је папа видео знак царског нерасположења. Али кад цар паде пред њега и пољуби му папучу, онда се папа окуражи и пребациваше му што га није као што треба дочекао.

Фридрих се извини и смејући се рече: „Ја сам за то неспособан, јер никад нисам служио као шталмајстор (управљач коња). Фридрих уђе у Рим а папи заповеди да се Арнолд на ватри спали. У Петровој цркви прими он из папиних руку царску круну.

3.

Цар би дуже остао у Риму да потчињеност поноситих Римљана потпуно изврши, али он је био принуђен да Рим што пре остави. Оскудица у храни отпоче његову војску јако мучити. Уз то још од велике жеге појавише се у његовој војсци заразне болести, које му ратнике јако проређиваху. С тога одведе цар своју војску у здрав планински предео херцегства *Сиолето* и заклучи, да казни згодном приликом грађане те вароши, због тога што су вређали његовог посланика. Сполетанци се уздаху у своју силу и изађоше против цареве војске. Одмах затутњише гомиле немачких коњаника и ударцима њихових тешких мачева не могоше се одупрети варошани. У неописаној забуни побегоше они натраг у варош а за њима продреше у варош и немачки коњаници и запалише је.

Сад је Фридрих био рад да иде против Милана. Али његово победоносно путовање беше изненадно спречено. Немачки кнежеви били су се наситили мука и невоља у овоме походу, те са озбиљним представкама навалише на цара да се врате у Немачку. Многи од њих узеше своју војску и одоше у своју домовину. Цар их не смеде спречавати, јер почетком јесени престајала је обавеза војене службе. Па ипак велики део војске држао је да није поштено, да цара у његовом повратку кроз непријатељску земљу остави. У истини требала је опрезност и храброст свију, да отклоне опасности, које су претиле повратку царевом. Први су били грађани вароши Вероне, који

су покушавали да му учине какву пакост. Ова варош имала је од прастарих времена задатак да царској војсци спречава пролазак. Изнад њихове вароши имали су они на реци Ечу мост на чамцима. Овај мост били су тада направили од дрвета но тако да је се могао дизати и спуштати по величини воде. И само хитрина Немаца учинила је да лукавство Талијанаца прође на лио, јер су мост баталили тек кад је царска војска прешла на другу страну.

Један необичан догађај десио се Фридриху и његовој војсци у једном планинском пределу. На једном кршу у томе пределу подизао се један замак, који је владао стазом, која је туда ишла. Један Веронезац, који је био господар тога замка захтевао је од сваког коњаника коња и оклоп, а од цара извесну суму новаца, па да им дозволи да кроз кланац прођу. Иначе претио је да ће засути камењем сваког ко стазом прође. Цару не беше могуће пристати на ово што један разбојник захтева. Али опет беше му жао да своју добру војску баци на коцку. Кад је овај предео боље осмотрио, приметио је својим бистрим оком да иза замка има једно згодно место са кога се може напасти на разбојничко гњездо. Једним знаком позва он храброга графа *Отонa Вителсбаха*, и овај се брзо са 200 младића, најхрабријих и најнеустрашивих у целој војсци, попе на брег са кога се могло кршем овладати. У снажној Вителсбаховој руди завила се царска застава на врху крша, а страшне стене закотрљаше грмећи на разбојничког ритера и његове другове. Сад овај изгуби кураж. Они сви почеше бегати, али неке потуче откотрљато камење а неке похваташе. Међу ухваћенима налазио се и господар замка, Алберих, који је са осталим племићима из Вероне, обешен на вешалима, која су за час спремљена.

4.

Са славом и чашћу крунисан дошао је Фридрих у Немачку. Њени обитаоци поздравеше срдечно честитог цара, који је име Немаца учинио тако страшним међу странцима. Али оно што је он у Италији урадио био је тек почетак од онога, што је требало извршити. Силни Миланци учинили су да се на ново раздражи на један римски поход. Тек што је цар са својом војском отишао из Италије, а они спремише све што треба да разрушену Тортона опет сазидају. Они повукосе у друштво против цара још и друге вароши, обновише рат против Павије и угњетаваху све царске вароши. Опет дођоше посланици цару да га за помоћ моле и цар им обећа помоћ. Фридрих нареди архијепископу келнском и Отону од Вителсбаха да похитају у Италију, а сам искупи војску какву ни један цар пре њега у Италију није водио. Војске је било до 100000 људи, а старешине су јој биле најславнији немачки кнежеви и војсковође. У години 1158 пређе он Алпе, а на неколико дана по том његове предстраже под храбрим чешким краљем Владиславом стајале су пред зидинама *Бресције*. То је била једна од оних вароши, које су се удружиле са Миланом против цара. Али кад су Бресцијанци угледали целокупну немачку силу спонаде их тако силан страх, да су одмах молили за милост. Из најбољих породица у вароши давали су 60 талаца и голему суму новаца да се откупе и сачувају. Тако је Фридрих већ 6. Августа исте године започео прву опсаду Милана, по што је његове обитаоце једним актом објавио као бунтовнике и непријатеље царства. Ова велика варош имала је у својим зидинама око 60000 бораца и цар је увидео да његова многобројна војска, неће бити довољна да потпуно варош опседне. Због шанца напуњеног водом није опет могао применити ратне машине за разру-

шеће јаким варошких зидова. С тога Фридрих подели своју војску у седам логора, који су се пред седам варошких капија настанили, да тим примора Миланце на предају не дајући им да доносе храну.

Сад је отпочело страховито пустошење у једном великом простору око вароши. Од свију одликовали су се у разуданости свога беснила при опустошавању талијанске земље обитаоци Кремоне и Павије. Исто тако показали су се свирепи према ухваћеним Миланцима, које су стрелама одмах убијали. Винограде, смокве и маслине чунали су из земље и горели. Грађани Милана храбро су се бранили и њиховим излетима наносили су немачкој војсци знатне штете. Но по што се нису били довољно снабдели средствима за храну, то већ после неколико дана појави се страшна оскудица. Куга и друге болести искренуше и почеше их сатирати. Тада Миланци одоше у царски логор и мољаху понизно за мир. Прво изађе архијепископ и остало духовенство, боси, у подераним алинама, тада управник вароши и племство, такође боси, гологлави, обучени у рите, са самим мачевима о врату; на послетку један део народа са коноцима о врату, као да је на вешала пошао. Сви падоше понизно пред цара и мољаху за милост. Таква понизност после онакве поноситости беше слатка освета за цара. Дарнут одобри им мир под повољним условима.

5,

Али на скоро се показало, да су се они само привидно и из нужде покорили. Јер тек што је цар отишао, а искрену опет мисао за слободу и независност и мржња против немачког господарства. Они протераше срамно из вароши царског посланика који је хтео да постави новог кмета. Тада се расрди цар и закле се, да ће пре круну на главу метути, докле

кривоклетну варош не сравни са земљом. Најпре нападе на варош Крему непоколебљиву пријатељицу Миланаца. Иза својих зидова бранили су се грађани врло упорно али су тиме раздражили цара на још веће беснило. Он заповеди да се погуби 40 грађана из Креме, који су у његовом логору били као таоци. Даље заповеди да се и деца најотменијих људи из Креме, која су му као таоци предата, повежу на справе за опсаду и пењање на зидове! Узалуд! Опсађеници са својим справама разбише кулу, где су деца повешана и побише децу сматрајући их за срећну, што су у такој младости таку лепу смрт за отачаство дочекали. После шестомесечне јаке опсаде морала је се Крема на послетку предати. Грађанима се дозволи слободан одлазак, али варош је сва порушена.

Сад се цар упути противу Милана. И овде су се упорно бранили. Али и сад најљући непријатељ опсађеника, оскудица, поче сатирати снагу оних, чија се храброст никаквим другим средствима није могла савладати. Они закључише да пошљу цару три своја посланика да се с њиме договарају о миру. Пре него што су стигли на одређено место њих ухвати једна гомила немачких коњаника и одведе даље. Ово принуди Миланце да се и даље упорно бране.

Већ беше протекла 1161 година, а опседници не могоше разрушити ни отети утврђења миланска. Фридрихова љутина расла је све више и више и сад га је довела до свирепости, што не беше достојно за његов велики карактер. Петорици најодличнијих заробљеника, који су му у руке пали при последњем излету Миланаца, заповедио је да се очи ископају, шестом је наредио да се нос осече, те је овај могао оне прве одвести кући. Свима онима, који су било из сажаљења, било из личне користи Миланцима набављали храну, осечена је десна рука.

Сваким даном увећавало се зло у не-срећној вароши и ништа им друго није било остало, већ мучна смрт од глади. Тада решише на ново, да цара моле за мир. Али он захтеваше да се варош преда на милост и немилост. Миланцима није био остао никакав други излаз. Првог Марта 1162 године беше знаменити дан предаје Милана. Из јутра истога дана изађоше консули и двадесет најодличнијих племића, сви са мачевима о врату, у логор царев, да савладану варош предаду са свима добрима и становницима. Следећега дана одоше опет консули у непријатељски логор а са њима у оделу покајника 300 најодабранијих миланских ритера. Са собом су понели кључеве од вароши и заставе од 36 капија и кула да их цару предаду. На послетку трећег дана дође цео народ из Милана, и сви војници са заставама вароши. Кад су дошли пред Фридрихов престо и за знак покорности поклонили се, цар скочи љутито и подера крај од заставе. То је био рђав знак за народ који је пун страха очекивао одлуку победоночеву. Мрко погледаше Фридрих око себе, са натмуреним лицем слушаше говор, који је држао један

консул да Фридрихову љутњу ублажи. Али огорчење у Фридриховом срцу беше врло велико. Једним знаком заповеди он несрећнима да устану и отпусти их са објашњењем да ће сутра њихову судбу сазнати. Миланци употребише ово време да склоне кнегињу Беатрикс да за њих моли. Кнегиња не хте то учинити. Кад је Фридрих 1158 године пошао са војском на Рим кнегиња Беатрикс изјавила је жељу, да види славну варош Милано. Ову молбу цар јој је радо испунио. Али тек што је прошла кроз једну капију, а њу нападе једна гомила народа. Метнуше је натрашке на маргарца и место узде дадоше јој реп у руке. Овако осрамоћену протераше је кроз целу варош и избацише је на поље. С тога се она и не хте за њих заузети. Фридрих беше неумољив. Он заведе свима грађанима да се иселе, па празну варош предаде суседима да је опљачкају и разруше. Зидови, куле и јавна здања била су порушена. Једна тако лепа варош после неколико дана била је порушена и изгледала је тако жалосна, да су је жалили и многи њени пређашњи непријатељи.

(Наставиће се)

В А С П И Т А Њ Е К А О Н А У К А

од

АЛЕКСАНДРА ФЕЊА

(Наставак)

Осећање радљивости.

Ни једно васпитно правило не потрже се тако често као оно, да треба код ученика неговати саморадњу; да их треба упућивати, како ће они сами моћи изнаћи факте и принципе. Међу тим, ово треба боље размотрити и тачније испитати.

По самој природи свога заступа, човек има неки извештај спонтанитет (самовољ-

ност) за рад, који је резултат централне енергије, и који није зависан ни од једног осећања, које је са радом свезано. Овај је спонтанитет велики код деце, а сем тога, њиме се одликују и по неке индивидуе, за које ми онда велимо, да су активног темперамента. По њему се разликују људске расе и народности, а и код самих животиња он се појављује у разној мери. Упоредо са

променом целокупне телесне снаге и спонтанитет се мења. Ова врста активности издла би се, па било то у корисном или штетном напрезању, баш и онда, кад би резултат од њега био потпуно индиферентан према пријатности или непријатности.

Ми се обично старамо, да се том спонтаном унутрашњом снагом користимо, па с тога, место да је оставимо да се узалуд истроши или, што је још горе, да се на штетан рад употреби, ми је обрћемо у оног правцу, у коме ће она припомоћи за вршење кориснога посла. Но и ова снага, после дужег или краћег времена, истроши се; али докле год не траје, дотле напрезање није ни мало тешко.

Премда се спонтани излив радљивости најјасније и најбоље очитује у мишићним покретима, ипак се он исто тако јавља и у области чула и нерава, и обухвата како телесне тако и духовне радње. Интелектуално напрезање у пажњи, вољи, памћењу и мишљењу донекле се врши једино изливом готове снаге — пошто је одмором утрошена надокнађена — у организму и докле ово траје, дотле нема никаког запињања нити тешкоће. И овде је потребно само паметно и вешто руковођење, па да се до успешног резултата дође.

Па баш и са овом радљивошћу, која је узета овде као независна од осећања, опет је везано неко извесно осећање. То је осећање пријатности, које је с почетка најјаче. Пробуђеност пријатности (веселости) јесте најсталнији мотив за рад, и сваки природни рад организма — па био он у нервима или мишићима — до неког извесног степена засићености служи за појачавање ове пријатности.

Кад се наша радљивост продуктивно или тако употреби, да доноси још и неко друго задовољство, сем онога, што долази од простог излива унутрашње готове снаге, онда ће у толико и уживање у раду више

порасти. Ако ми налазимо уживања и задовољства у самом богаћењу и скупљању знања, сем онога задовољства, које долази од интелектуалног рада у опште, онда имамо сву рарост, коју интелектуални рад даје.

Међу тим задовољавање ученика саморадном има опширнији смисао. Тиме се мисли такво учење, при коме се ученику само један врло мали део од свега, што он треба да научи, правце саопшти, а главну ствар има он сам својим сопственим духовним напрезањем да извуче из необрађеног материјала, и да то запамти. Ми треба што је могуће више да стављамо ученика у положај изналазача, те на тај начин да му стварамо прилику, да он сам осети ону драж и тријумфални понос и радост, која је везана са изналажењем факата својом сопственом снагом. Ова дрска фикција често се сматра као неко стално и неизоставно правило у добром васпитању; док, међу тим, мени изгледа, да је боље, ако се ово узме као једна необична мера, која се може употребити само у нарочитим приликама и при особитим поводима.

Без сваке сумње, погрешно је, ако се ученицима при настави непрестано само предаје, а не даје им се прилике нити се подстичу, да и они сами репродукују и примењују оно што им је казано. Разуме се, да се овим јако грешни о ученичку саморадњу, али и овде је та погрешка управо више у облику него у самој суштини. Јер и слушање, а и примање или схваћање, такође је једна врста рада, и ту се може много учинити, само ако се увек одржава равнотежа између тога рада и оних вежбања, која су потребна за утврђивање нашег знања. Ако се ова друга вежбања увек уредно и прилежно врше, онда ученик може добити неку извесну меру задовољства и допадања у своме раду, и то је баш она права и оправдана награда за доброг ученика. Тиме није речено, да ученик мора

најпре створити о себи неко охоло мишљење као да он све може, и да је за њега довољно само његово „ја,“ него се претпоставља само тачно разумевање и верно понављање онога што је учено. Одобравање и похвала са стране учитеља, или других личности, које су у томе заинтересоване, долази као још једна награда више.

Но ипак, ми бисмо имали десетоструку снагу на расположењу, која долази од оног осећања: да се може нешто изнаћи, засновати и створити својом снагом, само кад бисмо били у стању да њоме и располажемо то јест да је свуда применимо, где год би се то могло чинити. Али, по што ово готово никад није могуће остварити, онда је најбоље тај однос у уображењу или у представи оставити. Само потпуно спреман и своје послу вичан учитељ, моћи ће се послужити и тим помоћним средством при настави, да својим ученицима да читав низ факата и да им само мало нешто наговести, а њима само да остави да изнађу главни резултат. Ко у овоме послу уме да пође правом средином те да скок не буде тако мали, да не вреди онога труда који се уложи, нити опет сувише велики, те да премаша просечну способност ученичку — тај може рећи, да ради правилно и успешно. Међу тим, све ово спада међу оне предмете, који се само овда онда употребљују, који су управо посланица у настави, и не могу се узети као свакодневно правило.

И ако је онај понос, који долази од осећања да се може нешто својом сопственом снагом засновати и урадити, један мотив од огромно велике снаге, који је код неких људи јачи него сви остали мотиви, и који и као представа има велику драж, ипак се не сме заборавити, да то није једини мотив код свију, којим се учитељ може послужити у своме послу. Има један други мотив симпатије, наклоности

и уважавања за надмашније знање, који баш управо у противном правцу упливеше.

Овај мотив чини, те све оно, што се учи и усмено саопштава, добија већи укус; даље, он чини, те се ученик брижљиво уздржава од сваког назависног суђења, да не би ни најмање умањео учитељев углед и важност. Свакојако, у овој тенденцији има опасности, да се овим путем не потпомогне и не развије сувише роњско држање, заблуде и мртвило у човечијем духу. Међу тим, са свим је потребно, да је ученик у неколико у овом односу према своме учитељу. У томе се и огледа прави појам истинских односа између учитеља и ученика, што је овај други као прималац и ученик, а никако учитељ или проналазач, а што он већином мора све да прима са простим пасивним одобравањем пре него што се усуди, да изађе са својим предлозима о овој или оној ствари. За сваку вештину или науку, испочетка је потребно извесно слепо веровање без суђења. Ученик мора најпре стећи и имати доста знања, па тек онда ће бити могуће, да и он сам независно нешто ствара и изналази. У своје време наступа и тај тренутак, кад он из тога пасивног положаја излази и ступа у независан. Али докле год основна школа има посла са учеником, дотле се не може рећи, да је за њега наступило време независног рада. Па и у самом вишем курсу универзитетске наставе таква је независност нешто сувише прерано, сем појединих врло напредних и развијених духова, и изгледа, да они учитељи нису имали увек успеха, који су у томе добу ученике у самосталан положај стављали, да би их на слободну критику подстакли.¹⁾

¹⁾ Одвело би нас врло далеко, и ако не би било без поуке, ако би смо хтели разматрати све рђаве стране оне наклоности или љубави, да се сваком новом знању дода по нека своја измена и црта. Ова наклоност чини, те се промењује само тек да би се нешто предугојачило, и никако не оставља предмет на миру. Она чини, те се варијације у облику и изразима умногостручавају, да би се исти факат означио, и на тај начин све предмете више замршује без

Осећања лепих вештина.

Наравно ова област обухвата врло много, али за нашу цел биће довољно и неколико одабраних тачака.

Права и поглавита цел вештине јесте уживање. Но, све у опште, чиме се уживање ствара и потп маже, јесте једна снага, која има уплива на целокупан наш рад. По томе је, дакле, јасно, да ово стоји у свези са васпитањем.

Осећања, која вештина у човеку производи, ретко се кад сматрају као прост извор уживања. Много више и радије узимају се она као једна морална снага и васпитно средство у свима појединим тачкама. Међу тим, било би боље, кад би се така осећања признала прво, као једно чисто средство за уживања, и у томе случају то би била и цел таквих осећања. Њихов је уплив у интелектуалном васпитању исти онаки, као и сваког другог задовољства, које није сувише јако, а то је: што она освежавају, развеселавају и постичу на рад.

Има извесних уплива, које вештине врше, који су управо баш у почетку корисни. Овамо спада симетрија, ритмус, прост нацрт и саразмерност, и све то помаже у школи исто онако, као што би требало да употребе. А и да не говоримо о томе, да се све спори и побива, што је већ свршена ствар, и то само за то, што је то већ готово, и што се свака ствар оспорава само да се не сврши. Из страха од ове грозничаве љубави и наклоности за вечитим променама, одржавају се извесна дела, поред све њихове несавршености, која су случајно на глас изашла, као што су Евклидови *Елементи*. Већина људи сматра ово као мање зло, него оно, кад би немирни и револуционарни духови направили дар-мар, у коме би се они могли уткривати у несталним изменама и новачењу, док не би било никакве власти, која би могла равнотежу држати.

Са свим је обично и опште правило у сваком законодавном телу, да се ни један предлог, па ма колико био смисљен и зрео, не пропунта без неких поправака; ч исто тако и самој човечијој природи, како се она у целоме представља не одговара, да се нешто са свим онако као „ново за готово“ прими без сопственог суделовања.

је и у кући. Саразмерност, правилност, прост поредак и намештај, као и умерена употреба боја, добри су за унутрашњост школину. Уз ово треба да иде и уредност, чистота и добар поредак међу ученицима. Само с тим не сме бити никаквог насиља и мучења.

Такт и ритмус налазе врло обилате примене у вежбањима, која су за децу подесна.

Од свију лепих вештина музика је најопштија, од највећег уплива и најраспрострањенија. Она је, по свој прилици, једно од оних човекових уживања, које најмање мана има, и које је у исто време најјевтиније. У свима временима човек је музику тако јако волео, да се данас морамо чудити, како је некад могао живот бити без музике. У стара времена она је била спојена са песништвом, и појетски моменат био је тако исто моћан ако не још и силнији, као и музичка пратња. По што су моралисте увек одбацивале људску тежњу за уживањем ради самог уживања, и дозвољавали га само у колико је оно потпомагало моралност и вршење узајамних дужности, то је постало међу законодавцима питање: који је облик музике најподеснији за потпомагање и развијање моралних добродетељи и племенитих карактера духа. Овако схваћање изнели су Плато и Аристотело у својим спекулацијама о друштвеном уређењу. Свакојако, не може бити ни говора о томе, да различите врсте музике различно уливишу на човеков дух. Свакоме је позната она огромна разлика између црквене и војничке музике, и ту се лако може замислити читав низ постепениости, који стоји између прве и друге врсте.¹⁾

¹⁾ Плато је желео, да васпита снажан и одважан подмладак, па с тога он у својој „републици“ забрањује не само за то неподесне мелодије, него и музикалне инструменте, који не би горњој цели одговарали. Он одобрава само лиру и харфу, поред још

Извесна мелодија може за тренутак да има јаког уплива на дух; она може бити у стању, да дух тренутно раздрага, освежи и утеши. Али би било погрешно, ако бисмо хтели томе упливу приписати каку трајну моралну снагу. Управо ништа није тако нестално и пролазно, као оно узбуђење или осећање, што га музика у човеку произведе. Сем оне вредности, коју музика има као једно доста важно средство за радост и веселост у животу, ја јој никаки други уплив не бих могао признати у васпитању, и то како у моралном тако ни у интелектуалном погледу. Па баш ако би она и имала неког ефекта у моралној сфери, опет у интелектуалном погледу то се нигде не може приметити. Као једно згодно средство за освежавање при тешкоме раду, она заслужује сваку похвалу. Исто тако врло јако утиче музика на осећања и у оним вежбањима, као што су гимнастичка и војничка вежбања. И у дечијим баштама такође је са свим на своме месту, што се музика употребљује као почетак јутарњег рада. Али за време часова обичне наставе, као и за време сваког другог интелектуалног инструмента налик на свиралу, које чобанин код свога стада сме употребити, а забрањује како флауту тако и све сложене инструменте са жицама. Он не одобрава жалосне, страсне и сувише умиљате мелодије, и не трпи никакве друге сем доријских и фригијских, које су за ваљане, одлучне и одважне духове подесне. Према овоме морао је и ритмус, а и покрети тела, одговорати. (Grote. Plato, III 196).

алног рада, музика само расејава, као што и сваки из свога искуства зна по оним музикантима, који по улицама свирају.

Прекомерност у музичком уживању исто је онако неповољна и штетна за духовно образовање, као и свака друга претераност. Па ипак су по неки, који спадају међу прве умне величине, били одати и срцем и душом музици. Лутер изгледа, да је био, тако рећи, срастао у целом своме бићу са музиком. То су били људи, чиј је ђеније поглавито почивао на њиховим осећањима. Међу тим музичко одушевљење Јеремије Бентама, помагало му је у његовом раду само у толико, у колико му је служило као једно средство за уживање.

Појезија је музика и још нешто много више. Њени су односи многобројнији и сложенији. У оним стадијама музике, док је она била још неразвијена и само као пратилац уз песму ишла, најглавнији уплив долазио је од појезије. Појетски облик — ритмус и метар — запамти се слушањем и помаже памћењу, те с тога је после тај облик пренет из праве појетске сфере на врло прозаичне предмете као помоћно средство за памћење. Основна је материја појезије дражесно причање, које необично велику снагу представља у човечијем животу, и образује најранији интелектуални надражај у васпитању.

(Наставиће се.)

РЕД КОЈИМ ИДУ НАУКЕ И ВЕШТИНЕ ЈЕДНА ЗА ДРУГОМ

(Наставак)

Без сваке сумње, Математика је најпростија наука за чисто логичке операције и најзгодније поље за чисто умна вежбања. С тога она по реду долази на прво место међу наставним предметима, као и у историјском реду међу осталим наукама. А пошто је она

у исто време и припрема за све остале друге науке, то она и мора доћи на прво место. Своју пак материју, према природи њеној, имала би да распореди овако: да прво да појма појединим количинама и појединим облицима, друго да их мери, и треће да их

комбинује. (Бројање очигледно, Цртање: Рачунање, Практична Геометрија; Алгебра, Геометрија виша). За Математиком одмах, и пошто је већ прилично измакла напред, долазе Физика и Хемија. У њима су најпростије појаве у природи и служе свима другим наукама за основ, а њима самима потребна је само Математика. С тога се и морају изучити пре свих других наука, сем Математике. Физика нас упознаје с појавама на материји, а Хемија допуњује то исто. Али пошто и друге науке испитују појаве на материји, то би било згодније да кажемо: она испитује особине материне онде, где се на њој још не јавља живот. Физиологија н. пр. испитује појаве у животињском телу, а Астрономија на небеским. Али ове су појаве сасвим друге врсте, Физика н. пр. посматра тежину тела, не обзирући се ни на шта друго: Астрономија изучава привлачење једнога тела од других и других од њега. Хемија вели, цијановоденична киселина прима воду и прави с њом друго јединење што се зове амонијум формат; и више се ње ништа не тиче. Физиологија пак не зауставља се само ту да види како та киселина покупи сву воду из крви и органских ткања, него још гледа како ће последице то имати за остале радње у организму како ће везе то имати с њима; и види, да их она зауставља и ништи, и оглашује га за отров организму. Овде се појаве дакле изучавају у свези једна с другом изучавају се одношаји између појава, а Физика Хемија имају посла само с најелементарнијим појавама и силама, сваком за себе, које после улазе у разне сложаје и одношаје васелинскога и органскога живота. Из тога ми видимо, да Физика и Хемија, као науке о најелементарнијим појавама и могу и морају доћи пре свију других наука, сем Математике. Јер као што ћемо видети, све друге науке тумаче своје појаве њиним законима, те без њих не могу. А своју материју имали би да распореде овако: појаве на телима у маси (Механика), појаве молекуларне у чврстим, течним и гасним телима, и појаве елементарне или атомске у неорганских и органских телима.

На треће место долази нам Астрономија или Козмологија. У њој је најпростија примена оних елементарних Физикалних и хемиских сила. То су просте Физикалне и ке-

мијске силе, само у свези једна с другом где се још примењује принцип живота. Живот васеленски то је живот најпростијега и најогромнијега организма. То је живот где владају само Физикални и хемиски закони. Међу тим, он је целина, од које су остали животи (геолошки и биолошки) само делови, и науке о њима само гране од ове највеће и најшире науке. Почети пак од ових делова на доћи овој целини, то би било исто тако као изучавати поједине органе у телу и њине функције независно од осталог тела, од целог организма или изучавати један лист, облик и живот његов одвојен од биљке на којој је порастао и чије је особине примио, понео и од које је зависио од зачетка па до распада свога. А то значи немогућност. Морфолошки је и могуће, и то наш дух и чини; али физолошки и у узрочној свези никако. По томе дакле, за Математиком, Физиком и Хемијом, дошла би одмах Астрономија. У њој се уједињују силе и закони из прве три а чини спрема за све што следе. Према природи својој природи нашега духа она би имала прво да пређе Козмографију, где се све на небу или васељени описује онако како је, како стоји т. ј. како „живи“ и како се креће; па онда Козмогенију, где се излаже постање свега тога, са свима силама, које су на то постање утицале, и законима, по којима се оно вршило.

У даљем поступању, оно, што би чинили становници меркурови или марсови, то чинимо и ми. Они би с Козмологије прешли на своју планету и испитивали даље њу и друге органске појаве и предмете и себе на њој. То чинимо и ми. Оставимо целу васелену, па узмемо само парче њено, *земљу*, и истражујемо све појеве на њој. Ми смо од ње и почели па смо изучавајући физикалне силе на њој, отишли у онај организам, коме она припада те видели цео његов живот, да би смо могли појмити и њен, као једнога органа његовога. Сад се враћамо опет томе органу, да код њега и останемо, бавећи се само с њим и на њему.

Долазећи на њу одмах нам пада у очи она сама у целини. Прво је морамо разгледати како је с поља, изнутра и у средини, и шта све има на њој, у њој и око ње. („Општа Географија“). Затим нам долази да

проучимо силе, које данас дејствују на њу и дејствовале су у прошлости те је мењале. (Физика или Физикална Географија). Отуда ћемо видети, како се она у прошлости мењала и постала ове што је. (Геогенија). А све то најпосле скупили би и изнели у једно, у извесном реду и свези узрочној, наука о постању и развићу земљином (Геологија). Ово је више методички ред. Строго логички пак можда би био бољи: Геогенија, Географија, Геофизика, па Геологија.

То је земља посматрана у целокупности њеној. То је просто живот њен и наука о њој, не гледајући на све појединости што се налазе и дешавају на њој. А да је она нужна осталим наукама, које говоре после о појединостима, (и које ће нам одмах доћи на ред), и да им она мора претходити то ћемо одмах видети, и то је тако јасно, као што и живот њен, земљин, као део астрономске целине, није могао да се проучи независно од ове целине и пре ње. И оно што ће даље доћи исто је тако део ове геолошке целине, без које он не може.

Две су главне гране, које нам се сада ветичу почињући специјално изучавање онога што је на земљи. Једна је неорганска *мртва*, друга је органска *жива* природа. Без сваке сумње, да су објект и појаве оне прве много пространције, него објект и појаве ове друге. Сем тога, сва материја оне живе природе састављена је од ове мртве или неорганске, и особине њене тамо преносе се и овде. С тога би и изучавање прве групе свакојачко дошло пре оне друге. Ону прву групу схвата Минералологија, ову другу Биологија. Минералологија има да проучи сва она неорганска тела на земљи, што их је природа направила из оних шесет и неколико елемената што их је Хемија до данас нашла (ако то пре тога није учинила Хемија и Геологија.¹⁾ Она има просто све да их изнађе и опише онака, кака се данас налазе на земљи. (Минерографија). За тим да поприча

¹⁾ У последње време Минералологија је тако разнесена, да јој, као науци, сем кристалографије није остало ништа. И кад би ово груписање материје у извесне облике узела која друга наука, на пример, Физика, Хемија, или који део Геологије, онда њој не би остало ништа и ње би нестало. По томе, с неорганске материје и појава на њој прешло би се одмах на живу материју и појаве у њој.

постаће њино, утицајем ватре (стињавањем, минерали, Минералологија у ужем смислу), утицајем воде (талочењем, седиментерне стене, стратиграфија). Упознавши се с њима, с њиним особинама, и изнесавши постанак њин и мене, она је свршила свој посао. Ту више ништа немамо. Из ње се само грана наука о рудама, која прелази више у примену и практичку употребу њену.

Међу тим Биологија нам тек износи огромно пространство научно. Све друге науке делови су њени; све се оне гранају из ње. Она схвата све оне силце области научне, које се јављају на пољу човечијега, животињскога и биљнога живота. Све науке о животу телесном душевном њене су гране, и нема шире и у исто време интересније и важније науке за човека, но што је она. У исто време ово су и најсложеније науке. И природа нам се нигде више у свој својој разноврсности, шаренилу и тајнама не јавља, као овде. Није чудо дакле ако су појаве њене и од најстаријих времена привлачиле на себе пажњу људску, а најпосле дошле до релативно тачних принципа.

Биологија се дели на Морфологију (биљну и животињску). Али педагошким захтевима ће можда много боље одговорити да је поделимо на Биологију *биљну* и Биологију *животињску*. Прва је простија од друге, јер нам се ту још духовни елеменат не јавља, те с тога је и лакша од прве, и предходи јој. Сем тога и материја и појаве, које чине ону прву, прелазе поступно и у ову другу. Ова је друга само виши ступањ оне прве где се још примашује и психички елеменат, чега у оне прве нема, или је за нас барем не приметан.

По реду, којим би прва имала да пређе сву своју материју, те да до општих принципа биолошких дође, дошло би: прво, да опише све своје објекте, од највећих до најмањих онаке каки су, и с поља и изнутра. (Дескриптивна Ботаника, Систематика, Фитотомија). Друго, да проучи растење њино, од клице па до старости и смрти, са силама, које на то утичу. (Биљна Ембриологија и Физиологија). Треће, да извиди како су биљке растурене по земној површини у простору (Фитогеографија) и у времену (Палеонтологија биљна). Да изложи сву измену

биљака у Историји њиној и постаће виших форма из нижих. (Фитогенија). Да најпосле из свега тога изведе опште принципе биолошке који владају у овој области, и који у исто време вреде и за ону другу област животињску (Биологија биљна као наука у филозофском смислу). И, сем онога што из ње грана у практичну примену њену и занате, она, као и она о неорганичким телима нема више никаквих грана.

Међу тим појавама у животињском свету тако су разностручне и силне, да се њима занимају све остале науке њине. Ми ћемо прво прећи о животињама у опште (зоологија), па ћемо после одатле издвојити човека и изнети оне науке, које се баве њим. (Антропологија и делови њени).

Исти методски ред нам се и овде јавља, као и код биљне Биологије јер су и појаве сличне. Оне су само мало сложеније, јер се придружује онај психички елемент. Ево да га изнесемо и овде. Опис свих предмета, који спадају у ову област, онаких, каки се данас виде. (Дескрип. Зоологија, Зоографија и Зоотомија). Рашћење њино од ембрија па даље, и живот њен до краја. (Ембриологија животињска и Физиологија). Растур животиња по земљи (Зоогеографија) и у геолошким формацијама. (Палеонтологија животињска), Постаће животиња постаће разних форма и мене, које су се вршиле на животињском свету до данас. (Зоогенија или Филогенија, Упоредна Анатомија Физиологија, „Природна Историја постања“). Извод општих биолошких принципа и закони који владају у овој области научној. Као што смо већ напред на једном месту поменули, све је оно горње припрема за овај последњи највиши ступањ.

И сем неких још омањих партија што су само специјалније гране ових, и сем онога

што и овде улази у примену или практичну употребу науке саме, нема више нигде. Све даље прелази на човека и тиче се њега. Ми видимо да све ближе долазимо нашем субјекту од кога смо и пошли. И по броју наука, које је он обухватио, видећемо да нас највише и интересује. А с тога, што су појаве све сложеније и апстрактније, видећемо да су оне све теже и све пуније тајана природних.

Све досадање науке припремале су за науку о човеку, јер без космолошких, геолошких и општих биолошких сила оне су потпуно немогуће. Особито је Биологија животињска учинила највећу припрему. Она је већ прешла човека као животињу. Оно што се у строгом или обичном смислу зове Антропологија у пола је пређено. Човек је као животиња свршен, и остаје још да се он изучи као човек и као члан заједнице људске. Но и ово је само усиљена и више виштакча подела, него строго научна и логична. Јер све што нађемо у овоме даље о човеку налазимо у маломе и у животиња. Сва је разлика дакле, која нас правда да ово о човеку одвајамо од онога у животиња, у томе што се оно у човека много јаче јавља него у животиња, и што су такви захтеви методски за лакше изучавање.

Оно што није свршила наука о животињама у опште, него остаје специјално науци о човеку, као животињи највишој и најсавршенијој, и као јединици друштвеној, можемо поделити на двоје: на науку о *души* човековој најширем смислу, и на науку о заједници његовој. То су: Психологија и Социологија. Све су друге, које ћемо спомињати, делови од ових или гране њине.

(Наставиће се)

О ЗЕМЉОТРЕСИМА

(Наставак).

Научници, а особито француска експедиција, тврде, да се земља налази још у несталној равнотежи; има предела у којима се земља непрестано тресе. Велики потреси стају

човечанство стотине хиљада душа. Историја прошлости и сувише нам казује о тим тужним моментима. Од почетка под ведрим небом, на незапамћеној цичи од 12 степени

испод пуне. Зима са својом суровом хладноћом потаманиће оно, што земљотрес није могао! Глад и болести дошле су у помоћ сад. Ето где се велике катастрофе, које су оставиле за собом крваве трагове у историји прошлости, поново јављају на старом континенту, и то тада, када ми мишљасмо да смо застиђени од покрета нашег земаљског шара.

При свем том, земљотреси у Италији и у Португалској били су суровији. — Испод Везува, у Италији, простираху се пре 1800 год. од прилике две дивне вароши *Помпеј* и *Херкуланум*. 63 год. после Христа, затресе се јако земља око тих вароши. Нико до тада није знао да је Везув вулканско брдо. Од 63 год. па све до 79 год. земља се непрестано час лакше час јаче тресла. — 79 год. појави се чир кроз који се земља прочисти: са Везува покуља истопљено и преврело камење; земља се уздрма море устукну и поново се рашири, и две лепе римске вароши Помпеј и Херкуланум покри огњевити пепео, нека житка и ватрена маса. Све живо, заједно са кућама, покри један vro дебели слој вулкански, иза кога више никад не угледаше света! Пре сто педесет година од прилике почеше неки копати дубок бувар, и на опште дивљење, наиђоше на неке зидове: то беху куће поменутих вароши, са којих се још непрестано копа земља и изналазе многе интересантне старине.

Вулкани, са избацајем растопљене руде, може бити да нас бране од непрекидних земљотреса, који би нам чинили грдне штете. Али како грдно уцењују ту своју службу, показује нам ужас који починише у Италији, и у Португалској, о коме ћемо такође две три речи рећи.

Португалски земљотрес 1755 године, био је суровији од садањег шпанског. 1-ог новембра 1755 год. без икакваг претходног знака, чу се на један пут нека тутњава. и одмах за тим осети се први и силни потрес који разори велики део нашег века, земљини покрети учестали су.

Ми ћемо да поменемо најважније. — 1811 — 1812 год. земљотрес у Мисисипи произвео је таква улегнућа земље, да су се на сувом земљишту образовала језера од 150 километра; сва околина Новог Мадрида улегла је и цела варош сишла је више метара

ниже испод својег првобитног нивоа. 1819 год. земљотрес у Кучи претрпао је на обалама Индуса цело једно село и шуму Синду; један округ од 520 километра ишчезао је, а на његовом месту појавило се језеро. 1828 год. земљотрес у Чили обухватио је простор од 9,000 километра. Земљотрес, који се јавно на обалама средиземнога мора, простирао је се од Шпаније до Сирије и мале Азије. 1840 год. сурвале се многе планине са француског Јура. И после те године, било је још врло много земљотреса. Фукс тврди, у својој међународној научној библиотеци, да је од 1865 до 1873 год. било 1184 земљотреса на 517 различних места.

Предела, којима највише угрожавају без сумње су вулканске земље; после њих долазе планинске земље које су такође подложне акцији циновских подземних сила; али ни један предео није потпуно поштеђен; јер одвојивши суседство вулканских акција, ми видимо да су обични стратифицирани терени најчешће опустошавају, а никако масивна кристална земљишта, као гранит и порфир: кречни, пешчани, трошни терени састављени из шљунка и сурвина највише су изложени нападу. Састав земље игра велику улогу у ширењу земљотреса; кад су стене густе и тврде, кретање се шири на далеко; у трошним масама потрес се губи брзо. Раздвојене стене слабе осцилације; планински ланци чине штету и задржавају их у опште.

Сви земљотреси не морају бити вулканског порекла, то јест у след вулкана само да постају: они се могу појавити просто услед нагомиланања у земљиним унутрашњим шупљинама, због унутрашњих склизивања и раздирања произведених спором хемиском акцијом дубоком поплавом пролазећих вода, стропштавањем и испуњавањем подземних шупљина, наглим променама температуре. Има безбројно много узрока земљотресима, ми их не можемо све рећати овде. Вода као да има надмоћан утицај у произвођењу земљотреса, особито у вулканским теренима. У вулканима вода допире до огњишта усидане лаве и ствара пару са огромним притиском; лава се тада подиже и прешав врх, она поплави околину. У земљама, где је унутрашњост земљина раздробљена, испреметана, где су стене повијене, и раздвојене, па се налазе

у несталној равнотежи, довољно је да вода продре у дубине па да квашењем, променом температуре и хемиском акцијом постане узрок покрету: кад се већ једном покрене и покрет потисне даље, све ће се стропоштати и осцилацији одјекнути на површини земљиној. Тако је у дубинама, а тако је и у падовима планинским, где видимо да се по где кад стене одржавају само добром равнотежом. Очеvidно је да су ти земљотреси, који постају услед разоравања, са свим случајни. Они се као поглавито опажају у испрметаним регијонима ранијим катаклизмама (превратима), дакле у планинским земљама. Да ли из тога можемо казати да они немају никаква односа са подземним силама? То се досад није могло потврдити никојим стварним доказом. Али што је истинито и доказано, то је, да су земље, у којима се јаљају земљотреси, по готову поступце вулканске или планинске а особито оне, чије су планине у суседству с морем.

Пиринеји су у суседству с морем; шта више, те су планине геолошки младе, са свим младе; оне су се последње испојиле у старој Европи; оне су се много доцније јавиле од Алпа; то је разлог који нам улева и сувише неверења према њима, крај све њихове привидне непомичности, јер извесно да нису довршиле своје гомилање, и научници не могу никако тврдити да су силе, које су их испојиле, напустиле потпуно то место. Већ има сто двадесет година како нису дале никаква знака живота, али шта је то сто двадесет година за геолошка доба? Силни потреси који се сад шире по Шпанији, и сувише нас мало успокојавају. Неки научници тврде, да су они просто последица унутрашњих гомилања и прекида равнотеже међу масама које су се рђаво одржавале, али је ли то тачно, је ли то истинито? Ево већ више од месеца дана како траје то пресељавање дубоких маса!

Хебер, учени професор геологије у Сорбони поднео је пре неки дан врло интересантна размишљања о том предмету. Он тврди да је земљотрес обухватио нарочито две различите зоне одвојене једним доста широким островчићем терцијерног земљишта; прва зона, најмање нападнута, обухвата на Северу Севиљу,

Жану и т. д. и шири се од Југо-Запада ка Северо-Истоку до Валенције; друга зона на Југу, која је највише нападнута, обухвата Гренаду, Малагу, Аламу, и т. д. У тим двома зонама земља је потпуно испрметана, као што се то може видети на геолошкој карти Шпаније од Вернеља; још Мак-Персон привукао је пажњу на ту околност. Тај енглески геолог учинио је пажљивим остале научнике на чудновату структуру (састав) земље у тим регијонима. Све секундерне и терцијерне стене, раздвојене су и размркане у свима правцима; јасно је онда да ће сваки унутарњи покрет одјекнути на тим растуриеним стенама. Ако се у мислима продужи та велика линија раздваја ка Северо-Истоку, видиће се како она, остављајући Шпанију у околини Валенције, пресеца директно Балеарска острва Хирмит. Један Хебертов ђак, показао је у једној књизи о геологији Балеара да су на тим острвима на 80 метара висине нађени кватерни морски терени. То ће да значи, да геолошки није протекло много времена од кад су Балеари изашли из воде, која их је покривала; они су се дакле подигли у новијем добу потискивани подземним силама. Можда је ту била проста једновременост у појави, али она заслужује да се помене јер би се из тога могло закључити да су, на целој тој линији, била ранија испрештања, и да, ако су одиста била, могу и сад још бивати; и, у истици, она су и наступила. Јесу ли та испрештања вулканске природе или последица поништене случајне равнотеже дубоких маса, не може наука још да нам одговори. Говорило се много о појави једног вулкана у Пиринејима, али компетентни научници мисле да је у тим исказима делало сувише живо уображење; водене или блатаве ерупције сматране су за вулкан. Али није казано да су мине (рудници) претрпеле какве осцилације; та би појединост имала своју важност, јер у опште кад земљотреси не потичу из великих дубина, рудници остају не дирути од потреса. Ипак за то, догађаји, који се дешавају у Шпанији, имају врло велику привлаку за геологе који желе да испитују расцене преломе и стене што пресецају рудне жице, природне путове будућих земљотреса.

(Свршиће се).

ПРИПОВЕТКЕ ИЗ СТАРОГ И НОВОГ ЗАВЕТА

(УДЕШЕНО ЗА ШКОЛСКУ ПОТРЕБУ)

(Свршетак)

Васкресење Спаситељево

Трећи дан после сахране, а то је било у недељу, чим је зора зарудила, Господ наш, Исус Христос, васкрсао је, и својим васкрсењем даровао нам је живот вечни. Анђео божји слетео је с неба и одвалио ону плочу, којом су врата гроба затворена била. Лице тог анђела сијало се као муња, а хаљине му беху беле као снег. Војници, који се у тај мах десише на стражи, онесвешћени, понадоше као мртви, а кад се оспвестише, одмах од гроба побегоше. Тек што се сунце почело рађати, Марија Магдалена, Марија Јаковљева, Саломија и друге добродушне жене узеше собом разне мирисе и дођоше да по обичају јудејском помажу тело Исусово. У путу се разговараху међу собом, ко ће им подићи плочу са врата гроба. Али кад дођу до гроба, оне виде да је плоча уклоњена. Завири у гроб и виде да никогма нема. Марија Магдалина брзо се врати патраг и каже Петру и Јовану о томе. Остале пак жене — мироноснице — уђу у гроб, не нађу тело Исусово, али видоше анђела у белој одећи, који на плочи сеђаше, и уплаше се. Анђео им рече: „Немојте се плашити, ви тражите распетог Исуса Назарећанина; он је устао и овде га нема. Ево места где је лежало тело његово. Идите и кажите ученицима његовим, да ће их чекати у Галилеји; тамо ће га видети, као што им је и казао.“ Поплашене жене побегоше и ником ништа не казаше шта су виделе. Апостоли Петар и Јован, чим чуше шта им Марија Магдалена каза, одмах пођоше на гроб. Јован пре Петра стигне, завири у гроб и види хаљине у којима је Христос сахрањен, али

не уђе у гроб. Петар уђе у гроб, а за њим уђе и Јован, обојица се увере да је Христос васкрсао и отиду од гроба. Марија Магдалина врати се опет ка гробу и ту је плакала. Загледавши у гроб, она виде два анђела, који је запиташе: „Жено! што плачеш?“ Она им одговори: узеше Господа мога, и не знам где су га оставили. Кад ово рече, она се окрете и виде Исуса, али га не познаде. Спаситељ је запита: „Жено, за што плачеш и кога тражиш?“ Она помисли да је то баштован, па ће му рећи: „Ако си ти узео Исуса, кажи ми где си га оставио, и ја ћу га узети.“ Тада је Спаситељ викну: „Марија!“ И она га познаде и викну: „Учитељу!“ и хтеде му приступити. Но Спаситељ јој рече: „Не приближуј се к мени, јер још нисам отишао ка оцу моме. Иди и кажи браћи мојој — апостолима, да ја одлазим ка оцу моме и оцу вашему, и Богу моме и Богу вашем. Кад се Марија Магдалина врати, она исприча све што је видеела и чула, а тако исто и остале жене мироноснице, али им апостоли не хтедоше веровати, држећи да су оне сенку видееле.

Војници што су чували стражу на гробу Христовом, отиду у варош и испричају првосвештеницима о свему што се догодило. Но првосвештеници дадоше војницима доста новаца и препоруче им, да свуда по вароши говоре, да су тело Христово украли ученици његови кад су они — војници постали. А ако за то дочује Пилат, првосвештеници обећају војницима, да ће их они бранити пред Пилатом. Војници приме новце, и онако су радили, како им првосвештеници заповедише.

Спаситељ јавља се својим ученицима после васкрсења

На сами дан Васкрса Христовог пред вече, иђаху два апостола Христова — Лука и Клеопа из Јерусалима у село Емаус и разговараху се међу собом о свему шта се десило у Јерусалиму. Исус Христос придружи им се и пође с њима у друштву, али га они нису познали. За тим запита их: о чему разговарају и зашто су тако невесели? Но Клеопа му рече: „Зар ти једини не знаш шта се ових дана десило у Јерусалиму.“ Тада их Спаситељ поче корети за њихово неверовање и стаде им наводити пророштва из књига Мојсијевих и других пророка. Кад се приближише к селу, ученици понуде Спаситеља да остане код њих да повечера и преноћи. Кад седоше на вечеру, Спаситељ узе хлеб, благослови га, и даде им, и они га тек тада познадоше. Но у који га мах познаше, више га не видоше. Одмах за тим врате се оба ученика у Јерусалим, и кажу све шта им се десило, и ту чују да се Спаситељ такође јавио и апостолу Петру. О свему овом, апостоли се разговараху у једној кући, а врата су била закључана, јер се ученици Христови бојаху јудеја. На један пут јави се међу њима Христос и рече им: „Мир вам!“ Мислећи да је ово сенка ученици се поплаше. Но Спаситељ их запита, зашто су се збунили и уплашили, и показа им на ногама и рукама ране. Тада запита ученике имају ли што за јело; они му даду рибе и меда и Спаситељ јеђаше пред њима.

У то време не беше се десило апостол Тома кад се Христос јавио апостолима. Кад су му после апостоли причали да је Христос васкрсао, он рече, да дотле неће веровати да је то истина, док не види на Спаситељевим рукама ране од јексера и не завуче руку у недра, и не опица ону рану од копча. После осам дана беху сви уче-

ници на окупу, па и Тома. Исус Христос јави им се и опет рече: „Мир вам!“ За тим заповеди Томи да опица ране његове и да не буде неверан. Тома викну: „Господ мој и Бог мој:“ Тада ће му Спаситељ рећи: „Кад си ме видео, онда си веровао. Срећни су они који не видеше а вероваше.“

Другом приликом јави се Спаситељ својим ученицима на мору Тиверијадском. То је овако било: Једном Петар позове Јакова, Јована, Тому, Натанила и друге да лове рибу у Тиверијадском мору. Целу су се ноћ мучили, а ништа не уловише. Изјутра јави се Исус Христос на обали морској, но ученици га не познаше. Он их запита имају ли што за јело? Они одговорише: „немамо.“ Тада им Спаситељ заповеди да баце пређу с десне стране чуна, и ухватиће доста рибе. Ученици га послушаше и заиста много рибе ухватише. Јован рече Петру, то је Господ. Петар одмах скочи у воду и доплива до брега. После тога дођоше и остали ученици, али не смедоше питати Исуса Христа ко је, за то што су знали да је то он. Кад сви апостоли изиђоше на обалу, ту нађу наложеноу ватру, рибе и хлеба. Онда им Спаситељ рече: „Ходите обедујте“, и благословивши хлеб и рибу, даде им да једу. У време ручка запита Спаситељ Петра: „Симоне Јонин, волиш ли ме већма него ови?“ Петар му одговори: „Да, Господе, ти знаш да ја тебе водем.“ Тада му Спаситељ рече: „Паси јагањце моје.“ Опет га Спаситељ упита да ли га воли, Петар одговори као и први пут. А Исус му рече: „Паси овце моје.“ Спаситељ и трећи пут запита Петра: „Симоне Јонин? волиш ли ме?“ Петру беше жао, што га и по трећи пут запита, и одговори: „Господе! ти све знаш, ти знаш да ја тебе љубим.“ Тада му Спаситељ рече: „Паси овце моје.“ За тим Исус Христос предскаже апостолу Петру, да ће пострадаати за проповед јеванђелску, што се и догодило.

Још једном јави се Спаситељ својим ученицима и последоваоцима, кад их се једном приликом беше скупило више од пет стотина, и они се сви уверише, да је Христос заиста васкрсао.

Вазнесење Христово

(Спасов дан)

У четрдесети дан по Васкрсењу Христовом, једанаест апостола његових пођу за њим на масличну гору. Ту им каже: да не иду никуд из Јерусалима, него да чекају обећаног Духа светог, који ће на њих сићи. А за тим рече: „Даде ми се свака власт на небу и на земљи; идите и научите све вароде, крстећи их у име Оца, и Сина и светог Духа, и учите их, да се придржавају онога, што сам вам заповедио. Ко узверује и крсти се, биће спасен, а ко не верује, осудиће се. И своју реч заврши овако: „И ево ја сам с вама у сваке дане, до свршетка века.“ Казавши ово, Спаситељ благослови своје ученике, и пред њима вазнесе се на небо. Апостоли му се поклонили и радосни вратише се у Јерусалим, где су десет дана били сви заједно, славећи Господа и очекујући силазак Духа светог.

Силазак Духа светог

(Тројице)

Како је Спаситељ ученицима заповедио, они су тако и поступили. За десет дана нису се никуд из Јерусалима удаљавали, него су очекивали обећаног Духа светог. У томе времену апостоли изберу на место издајника Јуде другог апостола, по имену Матија, те тако опет буде двана јест апостола.

Кад се навршило четрдесет дана од Васкрса, а десет од Вазнесења Спаситељевог, апостоли беху се сви скупили на молитву у једној кући. Рано изјутра надтом кућом зачу се неко ујање, као какав јак ветар и испуни сву кућу где сеђаху апостоли. На сваког од њих сиђе Дух свети

у виду пламених језика и они почеше говорити туђим језицима, које никад нису учили. У то време беше се стекло много Јудеја у Јерусалиму из разних крајева, па се чуђаху како апостоли говоре оним језицима који се у њиним покрајинама говоре. Кад се много народа скупи око апостола, тад Петар отпоче говорити беседу о силаску Духа светог, позивајући се на пророка Јоила, који је о овоме прорекао. За тим почне говорити о Исусу Христу и о оним пророштвима која се на њега одnose, живим бојама опише његову науку, страдање, смрт и васкрсење. Све ово тако је јако упливисало на слушаоце, да је тог једног дана примило веру Христову и крстило се близу три хиљаде душа. Ово је била прва проповед апостолска после силаска Духа светог.

Друга беседа апостола Петра

Једног дана апостол Петар и Јован иђаху у храм на молитву. Пред вратима храма сеђаше један просјак, који је од рођења био сакат. Он мољаше апостоле да му штогод уделе. Но Петар му рече: „Сребра и злата немам, но оно што имам дајем ти, у име Исуса Христа заповедам ти да устанеш. Сакати одмах устаде и поче ходити као да никад није био сакат. Тада се беше скупило много народа у Јерусалиму и чуђаше се овом чуду. Апостол Петар изговори том приликом ватрену беседу и одмах прими веру Христову пет хиљада душа.

Злобни и завидљиви Фарисеји и Садукеји ставе Јована и Петра под стражу. Сутра дан првосвештеници и старешине узму их на одговор. Петар одговараше им са највећом одважношћу. Јудеји строго претише апостолима да више не проповедају о распетом Христу. Но Петар и Јован одговорише им: „Еда ли је право пред Богом слушати вас више но Бога, сами пресудите? Ми не можемо ћутати и оно не го-

ворити што смо видели и чули. За овај мах првосвештеници и старешине не сме-доше злостављати и мучити апостоле, јер се бојаху народа, који је видео оно чудо што га апостоли учинише, него им запрете да више не проповедају. Но Петар и Јован вративши се осталим апостолима, помоде се Богу, и не плашећи се, продуже проповед јеванђеља. Број хришћана поче се јако множити. Они почеше у задрузи живети и сваки је продавао своје имање и новце предавао у општу благајну. Но један хришћанин по имену Ананија и жена његова Сафира, науме да учине превару. Они продаду све своје имање и од добивених новаца положише само један део, а остатак хтедохе прикрити. Но Петар му рече: „За што те сотоња наведе да слажеш светоме Духу, и да утајиш праву цену пошто си продао имање? Ниси слагао људе већ Бога.“ Ананија паде на земљу и умре. Тек што Ананија изнесе уђе и Сафира. Петар и њу запита, да ли су по ту цену продали имање као што је Ананија казао? И она одговори да јесу. Петар јој рече: „Ви сте се договорили да искушате Духа Господњег.“ И Сафира паде на земљу и издахну. Момци је однеше и закопаше код мужа. Сви хришћани, који за ово чуше, јако се поплашише.

Првосвештеници и Садукеји злостављају апостоле за проповедање

Првосвештеници јудејски и Садукеји, видећи да народ гомилама прима веру Христову, и чујући да апостоли све једнако проповедају, похватају их и затворе их у тамницу. Ангели божји ослободе их из тамнице. Но Јудеји опет их похватају и доведу у синагогу. Првосвештеници запитају апостоле: како су смели опет проповедати о Исусу Христу, кад им је то забрањено? Апостоли одговоре: Ми сматрамо да је прече слушати Бога него људе, и не пла-

шећи се, и ту у сред синагоге почну говорити о Исусу Христу и светоме Духу. Јудеји се тако наљутише, да су све апостоле хтели побити. Но један вероучитељ јудејски, по имену Гамалил, заузео се за апостоле, и овако рече раздраженим Јудејима: „Немојте то чинити са тим људима, јер ако је њихово проповедање дело људско, оно ће само од себе пронасти, а ако ли је дело божје, оно се не може уништити, нити је могуће Богу се противити.“ Ове речи Гамалилове спасоше апостоле од очевидне смрти. И првосвештеници, казнивши апостоле одпустише их, запретивши им строго, да више не проповедају о Исусу Христу. Но они се радоваху што су претрпели казну за својега Спаситеља, па поново и с већом ревношћу продужише проповед.

Први мученик хришћански, свети Стеван, архиђакон

У прво време, док се хришћанство не беше јако умножило, следбеници Христови завели су обичај, да сви заједно на једној трпези ручавају и вечеравају. И овај је обичај дотле постојао, док се број хришћана не умножи, па је тада морао престати. Да би имао ко служити при свим општим ручковима и вечерама, били су изабрани седам људи, који су се назвали ђакони, т. ј. служитељи. Међу њима беше један ђакон по имену Стеван. Он се звао још и архиђакон за то, што је био најстарији међу осталим ђаконима. Ово беше човек смиран и пуно вере у Исуса Христа. Једном се заподене спор између њега и Јудеја о Исусу Христу; све наводе јудејске он побиче својим разложима, тако да су Јудеји морали ућутати. Озлојеђени овим, Јудеји подкупе лажне сведоке, који осведочише да је Стеван хулио на Бога и Мојсија. Јудеји ухватише Стевана, доведу га у синагогу, па га узму на испит. Стеван беше велики зналац светог писма и све наводе првосвештеничке

обараше доказима из светог писма. Најзад своју беседу заврши речима: да Јудеји никад нису слушали Бога, него су чак и пророке убијали. Кад чуше ове речи они, који се десише у синагоги, зашкргуташе зубима од велике љутње. Одушевљен Стеван погледа на небо и рече: „Видим небеса отворена и сина човечанског где стоји од десне стране Бога Оца.“ Као бесомучни повикаше Јудеји, и уши затискоше, кидину на Стевана, изведу га изван вароши да га убију. Скину му најпре горње хаљине и предаду да их чува један младић, по имену Савле, и тада га убише камењем. Трпећи муке, Стеван се мољаше Богу са овим речима: „Господе не прими им ово за грех“ и издахне.

Прво гоњење последовоца Христових

По смрти Стевановој започело се прво гоњење ученика Спаситељевих. Највише се у том гоњењу одликоваше млади Јудеј по имену Савле, који је немилице хватао хришћане — не само по улицама него је улетао и у куће хришћанске, невине хришћане хватао и пред суд доводио, или их у тамнице затварао.

Симон гатар тражи да купи благодет св. Духа

Апостоли се разиђу по разним варошима, и тамо проповедаху јеванђеље. Тако један од оних седам ђакона по имену Филип, проповедао је у Самарији и учинио је многа чуда. У то време беше се десио у Самарији чувени мађионичар и гатар Симон. Тај Симон, а и много Самарићана крсте се код Филипа. Петар и Јован, чувши за ово, дођу у Самарију, и помоливши се Богу, метну руке на ново крштене, и они одмах добише благодет светог Духа. Тада Симон гатар потражи од апостола да купи власт, да може и он давати дарове светог Духа рукополагањем; но Петар му рече: „Почини заједно са својим сребром, јер ти хоћеш

за њ да купиш дар божји. Не можеш бити у томе ученик, јер је срце твоје неправдо пред Богом.“

Крштење властелина царице арапске Кандакије

По заповести анђеловој Филип пође из Јерусалима у варош Газу. У том путу стигне га властелин царице арапске, који је долазио у Јерусалим на молитву и враћао се дома. Седећи на колима, он је читао књигу пророка Исаије. Филип се приближи колима и запита властелина, да ли разуме оно што чита. Он му одговори: „Како бих могао разумети ако ме ко не упути.“ И замоли Филипа да седне с њиме у кола. Место, које читаше из светог писма, тицало се оне мирноће Спаситељеве, с којом ће он поћи на страдање и на смрт. Те речи гласе овако: „Као овца на заклање одведе се, и нем као јагње пред оним који га стриже, тако не отвори уста својих.“ Кад му све лепо објасни Филип да се ово тиче Исуса Христа, властелин, дошавши до једне воде, одмах замоли Филипа да га крсти. А Филип му рече: „Ако верујеш од свега срца, могу те крстити.“ А он одговори: „Верујем да је Исус Христос син божји.“ И тада га Филип крсти.

Савле прима веру Христову

Савле, који је онако немилице гонио хришћане, продужаваше и даље тај нечовечни посао. Па му мало беше што је гонио хришћане у Јерусалиму, него узме писмену дозволу од првосвештеника, поведе са собом неколико војника и пође у Дамаск, да и тамо гони следбенике Христове. Кад је био близу Дамаска, у један пут обасја га светлост с неба. Он падне на земљу и чује глас: „Савле, Савле! за што ме гониш?“ А Савле запита: „Ко си ти Господе?“ Господ му одговори: „Ја сам Исус којег ти гониш, противу бојила не можеш се

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

борити.“ Савле, дршћући од страха, запита:

„Господе! шта ми заповедаш да чиним?“

Исус Христос рече му: „Устани, иди у варош и тамо ће ти се казати шта ћеш чинити.“ Они војници чуђаху се, јер глас чуше, а никога не видоше. Савле обневиде, и њега доведоше у Дамаск. За три дана он није ништа окусио. У Дамаску беше један ученик по имену Ананија. Господ му заповеди да оде Савлу и да га излечи. Ананија се изнајпре плашио да оде познатом гониоцу науке Христове и хришћана, но Господ му рече да ће Савле бити један од најбољих проповедника науке његове. Ананија послуша што му Господ заповеди. Отиде и нађе Савла, научи га вери, крсти и излечи од слепила. Доцније Савле добије име Павле, и постане најревноснији проповедник вере Христове.

Чудновато виђење Петрово

Апостол Петар чинио је многа чуда. Тако, он је излечио једног болесника, по имену Енеја; педигао из мртвих једну жену по имену Тавиту. Налазећи се у Јонији код некога Симона кожара, у време ручка мољаше се Богу, па опази да је јако гладан. На један пут спази да се с неба спушта некакав суд, пун разних четвороногих животиња, птица и других гадова. За тим се чу глас: „Закољи Петре и једи.“ Но Петар одговори: „Ни по што, Господе! јер никад нисам јео ништа погано и нечисто.“ Но пети му глас рече: „Што је Бог очистио, ти не погани.“ Ово се виђење три пут понављало.

Тек што се ово привиђење свршило, али ето ти дођу к Петру три човека, које посла Корнелије стотинар, родом римљанин. Овај Корнелије беше веома побожан и поштен човек, чинио много добра, делио милостињу, постио и Богу се молио. Једном јави му се анђео у сну и заповеди му да позове к себи Петра, те да га он научи

како ће се спасти. Међу тим Петар је разумео да је оно привиђење значило то, да не треба сматрати незнабожце за нечисте, већ се паштити, па и њих обратити у веру Христову. Апостол Петар отиде на позив Корнелијев. Пред долазак Петров Корнелије беше прикупио много својих рођака и познаника. Кад Петар уђе у његову кућу, изговори присутнима беседу, и они сви заједно с Корнелијем примише веру и крстише се.

Ширење вере Хистове по разним крајевима света

Хришћанство поче се ширити, не само у Јудеји, него и у суседним покрајинама. У граду Антијохији, следбеници Христови, први се почеше називати *хришћани*. Свети апостол Павле четири је пута путовао по разним крајевима света ради проповеди јеванђелске. Он је основао хришћанске цркве у Сирији, Малој Азији, Маћедонији, у Грчкој и у Риму. Ученик његов, свети јеванђелист Марко, основао је цркве у Александрији у Јегипту. Свети Првозвани Андрија, као што предање гласи, проповедао је словенским народима око црног мора, па чак да је долазио и у данашњи Кијев у Русији. Свети апостол Петар проповедао је у Риму. Апостол Јован у Малој Азији, а по највише у Јефесу. Свети апостол Јаков проповедао је у Јерусалиму и ту је он био први јепископ, Ученици пак апостолски основали су цркве и рашири веру Христову у Африци, Сицилији, Шпанији и у Галији, то јест у данашњој Француској.

Гоњења и злостављања хришћана

Хришћанска вера скоро три и по столећа морала се борити за свој опстанак. У току тог времена много је проливано крви хришћанске. Стотинама хиљада погинуло је хришћана на најгрознијим мукама. Али једнодушност првих хришћана, њихова

сталност и непоколебљива вера у Спаситеља, све је те муке преодолела, и хришћанство је победило, а многобожачка вера пала је и своје место хришћанству уступила.

На први мах, Јудеји су најопаснији били за хришћане. Међу њима се одликоваше Ирод, који је убио светог апостола Јакова Заведова. Но и његова судбина била је и сувише жалосна. Он се разболе и тако је дуго лежао, да су га живог први јели. Пилат је добио своју награду још у овом животу. Умро је у пукој сиротињи — у заточењу. Јевреји својим честим побунама наљуће Римљане, те ови опколе Јерусалим, и док је опсада трајала, наступи таква глад, да су матере своју рођену децу морале јести. Најзад Римљани освоје Јерусалим, поруше га до темеља тако, да није камен на камену остао. Хиљадама Јудеја изгубе, а што оста живо, то постаде туђим робовима. Ово се десило седамдесете године по рођењу Христовом. Од тог доба царство јудејско више се не подиже, а Јудеји живе расејани по целом свету, а под влашћу других царева и народа.

Но и римски ћесари нису штедили хришћане. И по готову, може се рећи, да су хришћани највише од њих претрпели мучења и гоњења. Између многих да поменемо познатог тирана Нерона. Он је заповедио да се апостол Петар стрмоглавце распе на крст, а апостол Павле да се мачем посече. Он је био тај, који је заповедао да се Рим запали, па после бацу на хришћане бапцо, којом је приликом много тисућа хришћана главом платило, и то на најгрознији начин. После Нерона, вредно је поменути и ћесара Домицијана. Он је заповедио да се свети апостол Јован баци у пун казан зејтина, који је кључао. Но кад је Божији промисао поштедио Јована од смрти, он га пошаље у заточење на острву Патмос. У опште, хришћане су ударали на

такве муке, да је мучно те муке и замислити; али су их они јуначки трпели, да се често дешавало, те су и они, што су мучили хришћане, примали веру Христову.

Најзад, дође крај патњама хришћанским. И овај крај учинио је цар Константин велики заједно са матером својом Јеленом, он почне штитити хришћане и веру Христову, па је пред смрт и сам прими. Зато, што је тако својски штитио веру Христову, добио је Константин име „*Равноапостолом*.“ Од његовог времена, хришћанска вера добила је поуну слободу, и црква Христова, почела се свуда нагло ширити.

Извори одкуда се црни опис и рад Исуса Христа.

Поуздано се зна, да Спаситељ за цело време док је на земљи био и проповедао ништа није својом руком написао. Он је само говорио и учио, а његови ученици то су прибележавали из тих бележака — ми имамо четири Јеванђеља: Матејево, Марково Лукино и Јованово. Осем јеванђеља, апостол Јован написао је и Апокалипс т. ј. *одкривење*. По својој садржини, ова ја књига пророчанска и у њој је описан други долазак Исуса Христа на земљу и свршетак света. Рад апостола, и оно што се с њиме догодило, описан је у „Делима апостолским.“ Осим тога, многи су апостоли писали посланице т. ј. писма разним црквама и општинама хришћанским, у којима су их поучавали, да се држе вере Христове, да их та вера свагда одржавала, а братска љубав да им је украс живота. Већи део ових писана написао је ревностни проповедник Јеванђеља, св. Апостол Павле.

Четири јеванђеља, дела апостолска, посланице — писма апостолска и Апокалипсе — одкривење, састављају други део Библије — светог писма, и зову се: *Нови завет Господа нашег Исуса Христа*.“